

ALEKSANDER

Arvi Herttua

Aleksander

Arvi Herttua

Aleksander

© 2020 Arvi Herttua

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 9789528024385

Tämä kirja on kirjoitettu kunnianosoituksena sitkeälle miehelle, Aleksander Tallolle. Hänen jälkeläistensä on hyvä tietää, mistä he ovat kotoisin ja mitä heidän esi-isänsä ovat kokeneet, mutta ovat siitä huolimatta selviytyneet elämään elämäänsä ja jatkamaan sukuaan.

I LUKU

Useimmilla Ruotsi-Suomen kuninkailla on ollut halu laajentaa sotimalla valtakuntaansa. Tämä on johtanut koko valtakunnassa väenottoihin ja suureen verorasitukseen. Suomalaiset ovat kokeneet sodan kauhut useita kertoja, kun venäläiset ovat tehneet vastaavia hyökkäyksiä halutessaan myös lisää maata.

Sota on kallista ja veroja kerätään mahdollisimman paljon. Veropohjan laajentamiseksi kuningas Kustaa Vaasa julistaa 1542 erämaat kruunun omaisuudeksi ja antaa ne uudisraivaukseen. Savolaisille tämä on hyvä päätös, ja he alkavat entistä laajemmin hyödyntää erämaita myös Savon ulkopuolella. Savonlinnan voudit kehottavat savolaisia käyttämään lupaa hyödykseen ja muuttamaan erämaihin. Suuri väestön kasvu ja savolainen elämäntapa, joka perustuu kaskeamiselle, metsästykselle ja kalastukselle lisää päätöstä siirtyä uudisasukkaiksi. Tämä johtaa rajakahakoihin Suomen sisällä, ja Venäjän rajalla jopa kahteen sotaan. Uudisasutuksia hävitetään ja väkeä tapetaan puolin ja toisin.

Kuningas Kustaa II Adolf on tyytyväinen mies, kun Baltian omistuksesta käyty sota päättyy Ruotsin voittoon Stolbovan

rauhassa 1617. Ruotsi saa voittonaan Inkerinmaan, joka on sodan seurauksena pahasti autioitunut. Inkerinmaa on Ruotsille tärkeä puskuri Bysanttia ja slaavilaisuutta vastaan, ja siksi kuningas haluaa kehittää siitä vankan luterilaisen maakunnan. Aluksi sitä yritetään saksalaistaa, mutta se epäonnistuu. Sen jälkeen parhaat viljelysmaat läänitetään Ruotsin aatelistolle ja niitä viljelemään houkutellaan väestöä Karjalan kannakselta ja Savosta. Lähtijöille luvataan verovapaita vuosia ja miehille vapautus sotapalveluksesta.

Vuonna 1632 kuningas Kustaa II Aadolf kaatuu Lützenin taistelussa. Hänen jälkeensä hallitsijaksi tulee kuningatari Kristiina. Vuonna 1654 Kristiina luovuttaa kruunun serkulleen Kaarle Kustalle, jonka hallituskaudella Ruotsi käy useita sotia naapureitaan vastaan.

Venäjän ortodoksit päättävät vapauttaa uskonveljensä vääräuskoisten vallasta ja se johtaa ruptuurisotaan, joka käydään 1656-1658. Venäjä hyökkää Liivinmaalle, Inkeriin, Karjalaan ja Suomeen juuri silloin, kun Ruotsi-Suomen armeija on kiinni Puolan sodassa. Inkeriläinen ortodoksiväestö tukee venäläisiä, mutta hyökkäys saadaan torjuttua. Inkeri tyhjenee entisestään, koska ortodoksiväestö pakenee luterilaisten kosta peläten Venäjälle. Puute työväestä kasvaa voimakkaasti.

- Se ei ole tapana. Se ei käy, sanoo isä tiukasti ja katsoo poikaansa alta kulmain.

Miehiä istuu ringissä kuusi, isä ja viisi poikaa. Kolme tytärtä ja neljä miniää ovat omissa toimissaan, kun miesväki pohtii talon kohtaloa. Kolmanneksi vanhin poika Heikki on mennyt naimisiin kevättalvella naapurikylän tytön Ainon kanssa. Aino suostui Heikille sillä ehdolla, että hänen ei tarvitse jäädä miniäksi Mustosten taloon. Heikki istuu nyt piirissä isänsä sekä veljiensä kanssa ja yrittää parhaansa mukaan lunastaa lupauksensa. Hän on esittänyt, että hänelle annetaan talon rintamaiden ulkopuolelta rieskamaita kaskeamista ja talon pystyt-

tämistä varten. Se olisi pieni osa Mustosen talon omistuksista. Talolla on rintapeltoa kahdeksan tynnyrinalaa, ulkopeltoja viisi tynnyrinalaa sekä tynnyrinalan verran pihapeltoa. Kaskimaita on laajasti omilla eräntäalueilla, joista voi joka vuosi tehdä kasken nuoreen, jo aiemmin kaskettuun metsään, rieskamaahan. Vanhin poika Juhana puuttuu keskusteluun.

- Onhan meillä varaa antaa Heikille hyvää rieskamaata sen verran, että pääsevät alkuun. Ahtaaksikin nämä meidän tilat alkavat käydä, kun meistä neljä on jo aviossa, ja kun lapsiakin tulee.

- Mikä sinä olet taloa jakamaan, kun minä olen vielä isäntä. Laissa sanotaan, että taloa ei jaeta niin kauan kuin talon isäntä on elossa. Ja minä olen elossa, haluatteko koetella voimianne, jyrähtää talon isäntä Juhani.

- Voisimmeko kuitenkin päästä sopimukseen rieskamaiden ulkopuolella olevasta eräalueesta, yrittää Heikki epätoivoisena.

Pojat katsovat ensin Heikkiä ja kääntävät katseensa yhdessä kuin varisparvi isäänsä. Kasvoilla näkyy epätoivon ja toivon ilmeitä. Tämä asia voi tulla pian myös heidän eteensä. Isä on pitkään hiljaa ja alkaa sitten pitää verkkaista puhetta

- Talon viljelykset ja niityt ovat talon, samoin lähimmät kaskimaat. Joka talosta lähtee, lähtee käsiään heilutellen, muutama päivän eväs repussaan. Talon rieskamaille voi talon rakentaa ja ottaa elannon kaskesta. Silloin on kuitenkin maksettava joka vuosi taloon kolmasosan sadosta. Näin on tapa kaskenvuokrauksessa. Kun odotatte kuolemaani asti, saatte oman talonpaikan, mutta maat jäävät yhteisiksi. Mitä siitä tulisi, jos jokainen repisi talosta osuutensa. Perikato siitä tulisi. Teidän tulee sukulaisina polttaa yhteiset kasket. Siinä on suvun vaurauden voima. Voitte sitten kalastella ja metsästä omaan lukuunne, kunhan teette oma määränne töitä talolle. Mutta. Voin siihen suostua, että Heikki voi omaan lukuunsa perustaa omiin

lännelle vieviin eränkäyntialueille talonsa ja eräkaskensa. Voimme aluksi tehdä kaskiyhtiön, jolloin saat Mustosen kantalosta kaksi veljeäsi kaskeamaan ja talo saa tuotosta kolmasosan. Oikea määrä olisi kaksi kolmasosaa, mutta pidettäköön tätä kolmasosaa ensimmäisen neljän vuoden ajan sellaisena, jonka kaikki veljekset saavat talosta lähtiessään. Sen jälkeen poislähteneen tulee selvitä omillaan tai maksaa kaskiyhtiön käyvän hinnan, jos tarvitsee talosta apua. Lisäksi saat mukaa-si Ainon myötäjäisinä tulleen lehmän. Otatko Heikki tarjouksen vastaan?

- Teitte isä hyvän tarjouksen, joka koskee kaikkia veljeksiä. Olen siitä kiitollinen teille. Taidanpa tietää, mihin taloni perustan ja kaskeni poltan. Olen sitä paikkaa eräreissuillani ihaillut. Kaukana se on, mutta hyvä puoli on, että ei ole tästä itään päin, jossa venäläisten uhka on suurin.

Heikki nousee ja antaa kättä isälleen. Sen jälkeen hän poistuu tuvasta etsimään vaimoaan Ainoa.

- No miten kävi? huikkaa Aino aitan portailta.

- Aika hyvin minun mielestäni, vastaa Heikki ja kaappaa Ainon syliinsä aitan sivussa, katseilta piilossa. Heikki kiihottuu välittömästi vaimonsa hoikasta vartalosta ja alkaa hamuta parkaroita käsiinsä.

- Heikki, maltahan. Meidän tulee olla hyvin varovaisia vielä monta vuotta. Lapsi veisi meiltä mahdollisuuden muuttaa erämaihin. Menehän nyt kauemmaksi ja selitä tapahtumat.

- Isä ei suostunut antamaan talon lähellä olevia rieskamaita, mutta saamme tehdä omat kaskimaamme talon eränkäyntialueelle. Tiedän hyvän paikan tästä neljä peninkulmaa länteen. Isä lupasi kaksi veljeä auttamaan ja ottaa talolle vain kolmasosan sadosta. Veljet auttavat myös talon rakentamisessa.

- Niin kauas rintamaista! On sekin kuitenkin parempi kuin olla täällä äitisi komenneltavana. Kauanko sitä pitää vielä kes-

tää? Olen talon tyttärenä oppinut kulkemaan pihalla pää pys-
tyssä.

- Siinä paikassa on ollut 30-40 vuotta sitten metsäpalo. Sen jälkeen siihen on kasvanut koivuvaltainen sekametsä. Se on aivan sama kuin rieskamaa, enimmäkseen nuorta puustoa. Siitä saa kasken nopeasti, jos sitä vertaa vanhaan metsään. Metsä viettää loivasti Pihlasjärveen. Kaadamme sen alkusyksystä ja otamme suurimmat, metsäpalossa säästyneet puut rakentamista varten. Talven tuloon asti hakkaamme hirsiä kuivamaan. Keväällä poltamme kasken ja kylvämme sen rukiille sekä nauriille. Meillä on kesä ja syksy aikaa rakentaa talo ja kaataa uutta kaskea. Seuraavana keväänä meillä on niin paljon kaskea, että voimme lopettaa varovaisuuden ja antaa lapsen tulla. Niin, ja isä lupasi myötäjaislehmän meille mukaan.

- Sehän temppe olisikin, jos talo perisi minun myötäjaislehmäni! Tunnut olevan varma, että onnistumme. Luotan sinuun ja veljiisi, sanoo Aino hyvin naisellisella äänellä.

Keskustelu käydään kevättalvella 1665 Rantasalmen pitäjän Osikonmäen kylän Mustosen talossa. Sieltä on neljä virstaa Rantasalmen kirkolle, jonne on muutama vuosi sitten saatu uusi kirkko. Vanha oli niin pieni, että kaikki sanankuuloon tulleet eivät mahtuneet sisään. Seurakunta on lähes sadan vuoden ikäinen ja kirkkoherra Anders Georg Georgiae Kyander on ollut virassaan vuoden.

Osikomäen kylä erotettiin omaksi kyläkseen vuonna 1660. Mustosen talo on keskivarakas, jonka ansiosta Heikki sai vaimokseen Lahdenkylän suurimman talon tyttären Aino Sepon tytär Järvisen. Osikomäen kylässä on viisi taloa, jotka ovat tehneet yhteistyötä rintamaidensa ulkopuolella olevien kaskien viljelyssä perustamalla kaskiyhtiöitä. Mustosen talo on saanut niiden tuotosta ison osan, koska sillä on ollut jo kymmenen

vuoden ajan laittaa viisi poikaa kaskeamiseen. Mustosen talon varakkuus on antanut mahdollisuuden säästää omat pojat väenotolta palkkaamalla heidän sijastaan sotaan lähtijät.

Lähiseudut on jo kaskettu kertaalleen ja uusintakaski, jota sanotaan rieskamaaksi poltetaan, kun puusto on noin 30 vuoden ikäistä. Tällaista rieskamaata Heikki havitteli itselleen. Isän oli vaikea sitä antaa, koska ensimmäinen kaski on poltettu miltei kaikissa tapauksissa naapureiden kanssa kaskiyhtiön lukuun. Tästä syystä naapureilla olisi sanansa sanottavana tässä asiassa. Syvään metsään tehty kaski voisi Heikiltä viedä kahdesta kolmeen vuoteen, ennen kuin siitä saisi satoa. Heikki tiesi eräretkiensä ansiosta, että Pihlasjärven rannassa on rieskamaahan verrattavissa olevaa nuorta puustoa, joka on kasvanut metsäpalon jälkeen.

Heikki ja Aino, seurassaan Heikin kaksi nuorinta veljeä, Antti ja Matti, puskevat vaihtelevassa maastossa Pihlasjärveä kohti. Seurue on matkalla jalan, koska yhtenäisiä lumisia alueita on vähän. Lumi sulaa päivällä auringon paistaessa nuoskaksi. He vetävät perässään ahkiota, jossa on tarpeelliset työvälineet puiden kaatamiseen, karsimiseen ja veistämiseen sekä ruuan hankintaan ja valmistamiseen liittyvät välineet.

He lähtivät aamuhämärissä ja illansuussa nuotio palaa kotijärven rannalla. Ensimmäiset yöt he nukkuvat kuusista karsitujen oksien päällä rakovalkean lämmössä. Kotoa on otettu mukaan leipää ja sianlihaa. Pääosa ravinnosta otetaan järvestä, vaikka jää on jo vaarallisen ohutta kalastamiseen. He rakentavat ensitöikseen pienen majan, johon kesän aikana voi laittaa kivikiukaan tuomaan syksyn aikaan lämpöä.

Päätehtävä on valmistella kaski ja ottaa metsäpalolta säästyneistä puista suurimmat kuivamaan talon rakentamista varten. Sitä varten he rajaavat loivasta etelärinteestä 200 syltä rannasta metsään ja rannan suuntaisesti 600 syltä käsittävän alueen. Rannalle paistaa keskipäivän aurinko ja puut kuivuvat nopeasti. Aino touhuu mökillä ruokaa laittaen. Kaksi miehistä

kaataa justeerilla suurimpia puita ja kolmas kaataa pienimpiä kirveellä. Hyvillä ilmoilla työ sujuu ja mielet ovat virkeitä. Antti ja Matti käyvät parin viikon välein kotona perheitään tapaa-massa.

Elokuussa uudisraivauksella istuu nuotion ääressä Heikki ja Aino, Antti ja Maija sekä Matti. Antti on ottanut vaimonsa mukaan katsomaan paikkaa ajatuksella, että myös he voisivat tulla uudisasukkaiksi. Maija kokee Ainon lailla asumisen Mustosen suurperheessä hankalaksi. He paistavat tikun nokassa ahvenia, joita on saatu järvestä.

- On täällä kaunista ja rauhallista. Pian on kaskimaa kaadettu ja talon puut saatu kuivumaan. Voisimme vielä ennen lähtöä vyörytellä kivet talon perustukseen, toteaa Heikki raukeasti.

- Niinpä teemme, on sitten keväällä helppo alkaa nostaa seinää ylös, myöntää Antti. - Ehkäpä laitamme kaksi talonpohjaa ja kaadamme niiden hirret kuivumaan.

- Älähän Antti innostu, en ole vielä sanonut sanaani, toteaa Antin vaimo Maija hiljaa ja jotenkin alakuloisesti.

- Mikä nyt on? Etkö viihdy täällä? kysyy Antti huolestuneena.

- Kaunistahan täällä on ja rattoisaa näin viidestään istua nuotiolla. Älä kuitenkaan unohda, että meillä on vuoden ikäinen tyttö kotona. Miten hänen kanssaan sujuisi.

- Ja entäpä, kun meille syntyy täällä uusia lapsia. Kuka auttaa lapsenpäästössä? Täältä on neljä peninkulmaa kirkolle. Ilman hevosta viimeisillään raskaana oleva ei voi lähteä sinne, Aino sanoo kovaan ääneen.

Heikki hätkähtää ja havahtuu hereille unelmistaan. Hän katsoo vaimoaan epäuskoisena ja kysyy varovasti.

- Minä olen luullut, että sinä haluat jäädä tänne. Et ole aiemmin sanonut puolta sanaa vastaan.

- En minä nytkään ole tänne muuttoa vastaan, mutta on siinä omat suuret murheensakin, toteaa Aino alistuvasti.

- Meitähän olisi mahdollisesti neljä aikuista täällä, ja mistä tietää, jos vaikka muitakin muuttaa tänne. Mietitään aivan rauhassa tilannetta ja tehdään ensi talvena sitten päätös, esittää Antti.

Pariskunnat päättävät toimia Antin esityksen mukaan ja paneutuvat yöpuulle.

Miehet kankeavat kivet talojen perustuksia varten paikoilleen ja alkavat sitten karsia puita, jotta oksat ovat valmiina maassa poltettaviksi seuraavana keväänä. Maahan on jäänyt joitakin kookkaita puita, joita aletaan siirtää karsimisen jälkeen kuivamaan taloja varten. Yksi suurehko koivu on jäänyt makaamaan oksiansa varaan mätikköiseen maahan. Heikki karsii sen ja aikoo ottaa tyvestä kiinni nostaakseen sen kaadettujen puiden päälle. Hän työntää kätensä puun alle. Samalla kuuluu sähinää ja pieni pistos kädessä. Kyy luikertelee pistonsa jälkeen pakoon. Heikki huutaa karmealla äänellä ja loikkii käärmeen perässä yrittäen osua siihen kirveellään. Viimein se onnistuu ja käärme katkeaa terän alla.

Koko seurue valpastuu Heikin äänestä ja kaikki juoksevat paikalle. Ensimmäinen pelko on, että Heikki on lyönyt itseään kirveellä jalkaan.

- Heikki! Mitä sinulle on sattunut? huutaa Aino juostessaan paikalle.

- Käärmeen pirulainen pisti käteen, voi paholainen, vastaa Heikki.

- Pitikö sinun vielä rynniä sen perässä. Nyt pitää ottaa rauhallisesti, ojentaa Matti veljeään.

- Minua ei purra ilmaiseksi. Kostin, Heikki kähisee ja työntää kätensä Matille.

Matti ottaa puukon ja viiltää puremakohtaa niin, että viilto yhdistää hampaiden jäljet. Sitten hän imee verta ja sylkee sen

pois. Aino pyörii miesten ympärillä hädissään, eikä tiedä mitä tekisi. Viimein kaikki rauhoittuvat ja Antti tekee ehdotuksen.

- Heikki ei voi tehdä työtä tuolla kädellä pitkään aikaan. Se alkaa turvota ja tulee kipeäksi iltaan mennessä. On parasta, että Heikki ja Aino lähtevät hiljaa kävellen kotiin. Me kolme teemme loput työt ja tulemme muutaman päivän päästä perässä.

Näin päätetään. Heikki ja Aino ottavat paistettua kalaa sekä juotavaa mukaansa ja lähtevät hiljaisina kotiin päin. Heikki tietää entuudestaan, että matka kotiin on reilun päivän mittainen, joten he pääsevät luultavasti perille myöhäisillalla. Onneksi pimeä tulee myöhään vielä näin syyskesällä. Käden kipu ja turvotus alkaa, kun he ovat puolimatkassa. Särky on varsin kova ja käsi violetinmusta, kun he saapuvat perille Mustosen taloon. Talon väki on nukkumassa, mutta Heikin äiti Venla heittää tulijoiden ääniin.

- Herran jestas poika, mitä sinulle on tapahtunut? äiti huolehtii ja pyörii ympäriinsä. Lopulta hän alkaa etsiä ruokaa ja juomaa.

- Käärmepiru pisti, pakottaa valtavasti, Heikki kihisee hampaiden välistä.

- Tule käymään tuolla minun puolellani, äiti kehottaa.

Äiti kaivaa oman makuhuoneensa kaapin kätkestä pienen pullon. Laittaa siitä rättiin tahmeaa ainetta ja levittää sitä Heikin käsivarteen.

- Et sitten puhu tästä mitään. Sano muille että sianihraa levitin. Tämän olen saanut hyvältä ystävältäni, joka osaa tehdä kipua vähentäviä voiteita. Jos joku saa tietää hänen tekevän niitä, siitä voi seurata käräjäreissu. Kirkko on nykyään tarkka kaikesta, mikä ei ole sen mielestä Jumalasta. Noituudesta syyttävät ja siinä voi mennä henki. Laitetaan tätä kerran päivässä viikon ajan.

- En puhu, en.

Heikin käsi paranee viikossa niin, ettei sitä enää paljon särje. Töitä sillä ei kuitenkaan voi vielä tehdä. Huomenna on sunnuntai ja talon emäntä patistaa nuoria pareja huomenaamuksi kirkkoon.

- Minä olen saanut selitellä poikieni heikkoa kirkossakäyntiä kirkkoherralle. Nyt kyllä on niin, että kaskenraivaajat lähtevät huomenna kirkkoon. Ja vaimot myös. On ennenkuulumatonta, että näin lyhyttä kirkkomatkaa ei voida käydä joka sunnuntai. Joudutte sieltä Pihlasjärveltäkin raahautumaan kirkkoon tämän tästä, jos ette halua olla napit vastakkain Kyanderin kanssa. Siinä taistelussa kirkkoherra vie varmasti voiton.

- No mennään, mennään, vastaa Heikki muidenkin puolesta.

Aamulla nuoret perheet lähtevät kuuliaisesti kirkkoon. Kirkkoherra pitää saarnansa ja alkaa lopuksi luetella viranomaisen kuulutuksia ja ohjeita. Yksi kuninkaan kehoitus herättää nuoret. Siinä hallitsija kehottaa lähtemään Inkeriin ortodoksien tyhjäksi jättämille tiloille talollisiksi. Kirkossa alkaa supina ja kirkkoherra Kyander vaatii hiljaisuutta Jumalan huoneeseen. Hänellä on vielä asiaan liittyvä tärkeä tiedotus. Kirkonmällä odottaa Inkeriläisen alueen edustaja, joka kertoo lähemmin muuttomahdollisuuksista.

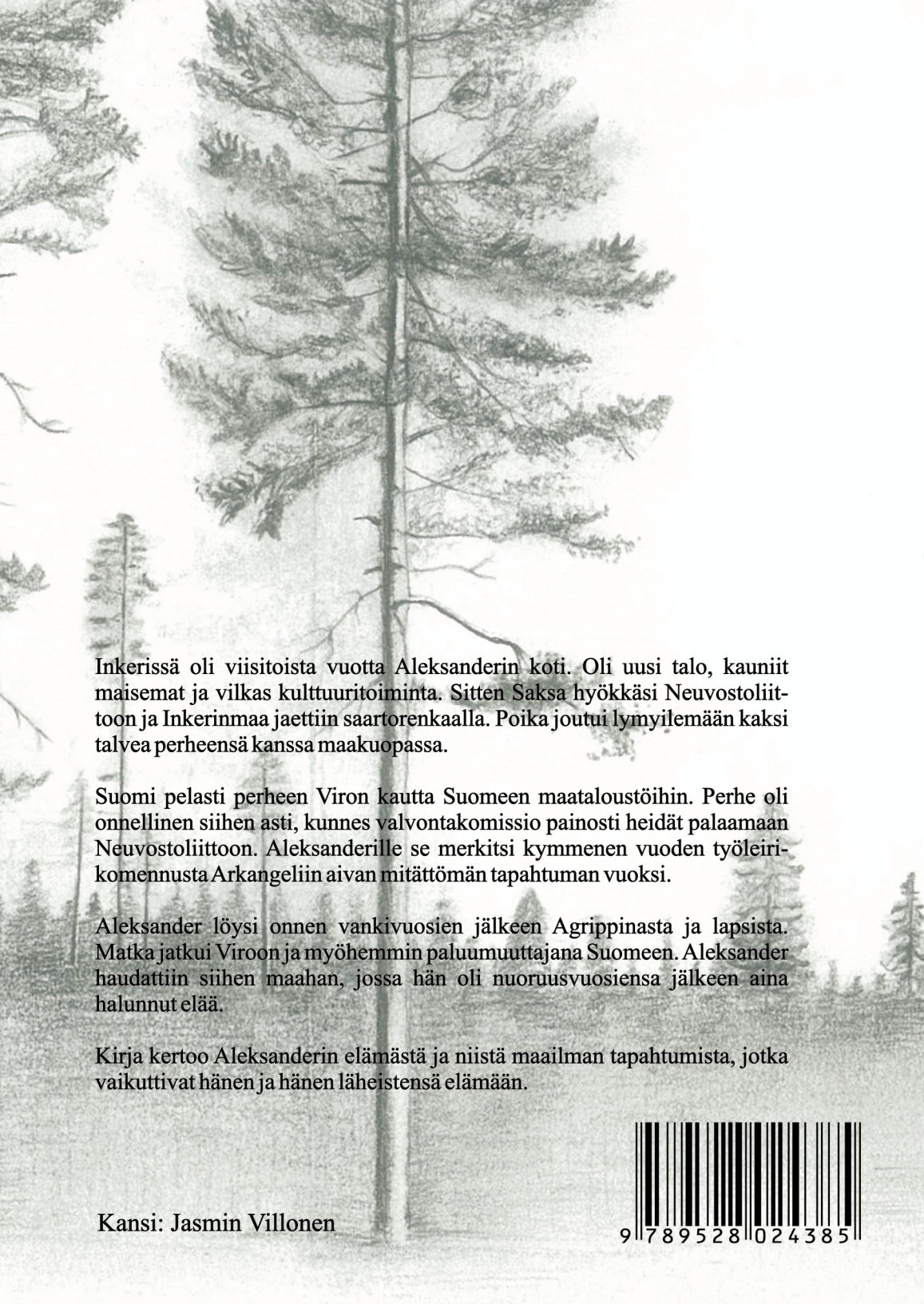
- Kuulitteko, sitä miestä kannattaa mennä tapaamaan, Heikki intoilee.

- Mikä lie petkuttaja, Maija estelee.

- Ei se mitään meiltä ota, jos ei annakaan, Matti rauhoittelee vaimoja. - Mennään kuuntelemaan.

Niin he menevät koko joukolla tapaamaan edustajaa, jonka ympärille on jo kokoontunut parikymmentä asiasta kiinnostunutta. Edustaja, selvästi ruotsalaisen näköinen herra, nousee rattaille seisomaan ja pyytää hiljaisuutta.

- Arvon väki. Olen Mats Finne ja palvelen Inkerissä olevaa Järvisaaren alueen maanomistajaa. Minulla on varsin mukava työ. Pääsen käymään Karjalassa ja Savossa kertomassa ihmi-

Inkerissä oli viisitoista vuotta Aleksanderin koti. Oli uusi talo, kauniit maisemat ja vilkas kulttuuritoiminta. Sitten Saksa hyökkäsi Neuvostoliittoon ja Inkerinmaa jaettiin saartorenklaalla. Poika joutui lymyilemään kaksi talvea perheensä kanssa maakuopassa.

Suomi pelasti perheen Viron kautta Suomeen maataloustöihin. Perhe oli onnellinen siihen asti, kunnes valvontakomissio painosti heidät palaamaan Neuvostoliittoon. Aleksanderille se merkitsi kymmenen vuoden työleirikomennusta Arkangeliin aivan mitättömän tapahtuman vuoksi.

Aleksander löysi onnen vankivuosien jälkeen Agrippinasta ja lapsista. Matka jatkui Viroon ja myöhemmin paluumuuttajana Suomeen. Aleksander haudattiin siihen maahan, jossa hän oli nuoruusvuosiensa jälkeen aina halunnut elää.

Kirja kertoo Aleksanderin elämästä ja niistä maailman tapahtumista, jotka vaikuttivat hänen ja hänen läheistensä elämään.

Kansi: Jasmin Villonen

